COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 11 (XLII)
Septembrie 2005

GESTIONAREA CRIZELOR LA MAREA NEAGRĂ

dr. Corneliu BALTĂ

CONCLUZII

- *În viitor, riscul unor confruntări militare de amploare se va reduce, însă vor creşte şi se vor diversifica riscurile de natură politică, economică, militară, socială etc., la nivel regional, zonal şi local.*
- *Importanța geopolitică a Mării Negre, în special a zonei extinse a Mării Negre, a determinat lupta între marile puteri pentru realizarea, într-o cât mai mare măsură, a propriilor interese politico-economice şi militare.*
- *Exercițiul politic şi economic limitat ca durată al noilor state independente din zona extinsă a Mării Negre, corelat cu accentuarea tensiunilor sociale şi creşterea criminalității, determină sporirea riscurilor la adresa mediului de securitate zonal şi regional, cu efecte asupra României.*
- *Gestionarea crizelor la Marea Neagră reprezintă o prioritate a conducerii democratice a statelor riverane, în special a României.*

1. Identificarea riscului

România nu este şi nu se va afla, în viitorul apropiat, în fața vreunei amenințări majore, de tip militar clasic, la adresa securității sale naționale. Se poate estima că, în perioada actuală, „riscurile la adresa securității sunt preponderent de natură nemilitară şi, mai ales, internă, manifestându-se, în special, în domeniile economic, financiar, social şi ecologic”. Cu toate acestea, în noile condiții, ca membru NATO, la granița Alianței obligațiile identificării riscurilor sunt tot mai mari.

Specific Mării Negre, factorii de risc se pot regăsi, în special, în domeniile economic şi ecologic, dar, tot atât de bine, pot fi prezenți toți factorii externi de risc, cum ar fi:

- posibile evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, respectării drepturilor omului şi dezvoltării economice, care ar putea genera crize cu efecte destabilizatoare pe o arie întinsă;

- proliferarea în zonă a armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor şi materialelor nucleare, a armamentelor şi mijloacelor letale neconvenționale;

- proliferarea şi dezvoltarea dinspre est a rețelei teroriste, a crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armamente şi muniții, materiale radioactive şi strategice;

- migrația clandestină pe calea apei mării şi apariția unor fluxuri de refugiați;

- intoleranța, acțiunile de incitare la extremism, separatism sau xenofobie, care pot afecta statul român şi promovarea valorilor democratice;

- decalaje între nivelurile de asigurare a securității şi gradul de stabilitate ale statelor din proximitatea Mării Negre;

- limitarea accesului unilateral pentru statul român la unele resurse şi oportunități regionale, la fel cum orice discriminare la adresa unui stat limitrof Mării Negre se poate transforma într-un factor de risc cu repercusiuni imprevizibile.

O nouă categorie de riscuri sunt cele asimetrice, cu sferă de acţiune certă în zone de interes comun pentru mai multe ţări, cum este cazul celor 6 state riverane, dar de interes pentru multe altele, neriverane, unele aflate la mare distanţă. Riscurile asimetrice pot consta în acţiuni armate sau nearmate, afectând securitatea naţională, cu consecinţe directe sau indirecte asupra vieţii economico-sociale a ţării. Între riscurile de acest tip se pot enumera:

- terorismul politic transnaţional şi internaţional, inclusiv sub formele sale biologice şi informatice;
- acţiuni ce pot atenta la siguranţa sistemului de transport naval/maritim, intern şi internaţional;
- provocarea deliberată de catastrofe ecologice în apele Mării Negre.

În momentul de faţă suntem martorii mai multor provocări cu aceeaşi ţintă. Ţinta este poziţia internaţională a României şi „vecinătatea apropiată" a Federaţiei Ruse. Acest spaţiu geopolitic, alcătuit din România, Ucraina, Republica Moldova, inclusiv Transnistria, reprezintă, pentru strategii Kremlinului, o zonă de maxim interes unde, cel puţin parţial, ei urmăresc să-şi exercite autoritatea sau poate chiar controlul, în viitor, iar provocările nu au alt scop decât acela de a crea o situaţie internaţională prielnică pentru implementarea planurilor Moscovei.

Probabil, dacă analizăm aceste provocări ce se manifestă în zona Mării Negre, realizăm că riscurile creării unor noi situaţii de criză sunt mari.

2. Provocările gestionării crizelor

Din analiza făcută de noi am identificat unele provocări pe care le considerăm a fi fundamentale în cadrul etapelor gestionării de criză, astfel:

1. Provocarea prevenirii, de fapt, balanţa dintre prevenire şi elasticitate.

Ideea dominantă a fost din totdeauna că prevenirea ar trebui să fie sarcina principală a gestionării crizelor. Orice eveniment neprevăzut ar trebui să se încadreze astfel în planuri meticuloase, raţional formulate, iar rezolvarea ar fi mult mai la îndemână. Tehnologia modernă a comunicaţiilor ar asigura interacţiunea diverşilor actori implicaţi. Astfel, nu vor mai fi surprize sau crize „inimaginabile".

Dar politicile de prevenire şi pregătire sunt, de cele mai multe ori, greu de urmărit. Există o tendinţă larg răspândită de a ignora neprevăzutul, riscurile şi posibilele crize. Este în natura umană de a neglija scenariile negre şi de a închide ochii în faţa pericolelor iminente.

Investiţia, doar pentru prevenire, este pusă sub semnul întrebării de paradoxul vulnerabilităţii, adică, cu cât schemele de prevenire şi măsurile de securitate vor fi mai sofisticate, cu atât vor fi mai dramatice efectele unor tulburări minore. De aceea, trebuie investit şi în anticiparea, dar şi în pericolele neanticipate, acest lucru fiind rezolvat de elasticitate, în asigurarea capacităţii de a face faţă pericolelor deja produse.

De vreme ce crizele devin mult mai complexe şi mai puţin locale, aşa cum poate fi o criză în bazinul Mării Negre, nevoia de elasticitate va întrece prevenirea.

2. Provocarea planificării care constă în instituţionalizarea unui mod de gândire care ia în calcul neprevăzutul.

Crizele au tendinţa de a deveni candidate perfecte pentru scenarii perfecte.

Teama de surprize face ca posibilele riscuri să capete întinderi mari în procesul planificării. Planurile operaţionale acoperă, de cele mai multe ori, toate riscurile posibile, chiar crize neprevăzute, ceea ce face ca domeniul să fie foarte extins. Gama posibilelor crize este foarte largă, începând de la calamităţile naturale şi terminând cu dezastrele provocate de om. Nesiguranţa şi inimaginabilul sunt, pur şi simplu, de neevitat. Tehnicile care au rezolvat criza de ieri s-ar putea să nu mai fie eficiente pentru crizele actuale, ba chiar este posibil ca tocmai aceste tehnici să aibă unele efecte asupra crizelor prezente.

Planificarea crizelor va depinde, din ce în ce mai mult, de analiza neprevăzutului, devenind, astfel, un complement al abordării, conform căreia, crizele sunt omniprezente (aici şi acum). Acest gen de abordare implică dezvoltarea atât a scenariului cel mai ofertant, cât şi a celui mai pu-

Autorul, generalul de brigadă (r.) Corneliu BALTĂ, doctor în Ştiinţe Militare, este preocupat de studiul şi analiza fenomenului militar contemporan şi a cercetării impactului ameninţărilor asimetrice asupra Bazinului Mării Negre.

țin favorabil, evitându-se formularea unor profeții care se împlinesc de la sine.

3. Provocarea instituționalizării urmărește argumentul conform căruia prezența reprezentanților autorităților locale ori centrale este resursa cea mai importantă prin care se poate exercita un management public eficient. În viitor, autarhia administrativă se va dovedi o categorie învechită, deciziile luându-se după compararea variantelor oferite de pozițiile federale sau interguvernamentale cu cele ale posibililor rivali dornici să intre în competiție.

4. Provocarea răspunsului înseamnă depășirea dilemelor crizei.

Pentru că se opun condițiilor și consecințelor prezente, crizele vor cere întotdeauna decizii critice, în momente delicate. În același timp, crizele prezintă bariere vis-à-vis de o cercetare calitativă, deoarece problemele comune se înmulțesc exponențial în timpul crizelor, timpul de reflecție este foarte scurt, pe fondul echilibrării influenței tuturor decidenților.

Diferența dintre criza propriu-zisă și cea viitoare (semnele acesteia) stă în volumul de resurse alocate: situația necesită alocarea întregului arsenal de răspuns sau decidenții așteaptă până la desfășurarea evenimentului. Dilema se adâncește în timpul conflictelor de anvergură (de tipul luptei teroriste sau a războaielor), când totul se petrece pe fondul dezinformării și a atacurilor surpriză.

Analiștii trebuie să echilibreze nevoia de a se informa cu nevoia de a păstra controlul situației. Delimitarea este importantă întrucât, în timpul crizei, se manifestă o explozie de informații, de știri și comunicații, de cele mai multe ori contradictorii, ce îngreunează activitatea decidenților.

Nesiguranța permite apariția zvonurilor, astfel încât gestionarea crizei înseamnă coordonarea a tot ce înseamnă media, precum și a răspânditorilor de informații false.

3. Gestionarea crizei

Gestionarea unei posibile crize în bazinul Mării Negre are o dificultate aparte din cauza nesoluționării la timp a problemelor de frontieră ori a delimitării apelor teritoriale între statele riverane, a abuzurilor și iresponsabilităților în rezolvarea problemelor de mediu, a acțiunii necoordonate în exploatarea resurselor existente în această zonă. Soluția poate veni tocmai de la interesele strategice ale marilor puteri, obligate să gândească la ansamblul măsurilor, procedurilor și activităților care permit factorilor de decizie implicați să controleze situația de criză și să determine revenirea la starea de normalitate.

Gestionarea crizei presupune identificarea riscurilor, a surselor potențiale de criză, monitorizarea situației, elaborarea variantelor de acțiune, implementarea acestora și restabilirea situației normale. Considerăm că, după modelul mediteranean, Alianța Nord-Atlantică, singură sau împreună cu UE, poate găsi o soluție suprastatală, evident cu acordul statelor limitrofe, de rezolvarea a oricărei crize prefigurate în bazinul Mării Negre, cu respectarea unor principii ferme.

Principiile care stau la baza gestionării crizelor în bazinul Mării Negre pot fi:

a) gestionarea crizelor ține cont de interesul național al fiecărui stat limitrof;

b) instituirea unui schimb de informații eficient între statele limitrofe, cu extensie și la alte state din zonă, interesate de prevenirea situațiilor de criză în bazinul Mării Negre;

c) prioritatea protecției și salvării vieții oamenilor în situații de criză;

d) responsabilitatea autorităților administrației naționale în gestionarea situațiilor de criză în apele teritoriale din bazinul Mării Negre;

e) separarea actului de decizie de cel de execuție în gestionarea crizei;

f) interoperabilitatea cu UE, NATO și cu alte organizații sau structuri care-și propun să soluționeze crize în zonă;

g) transparența măsurilor privind gestionarea crizelor și a consecințelor acestora;

h) autonomia subsistemelor componente.

Gestionarea situațiilor de criză se realizează în concordanță cu tipul, intensitatea și amploarea situației de criză, prin punerea în aplicare a unui set de măsuri comprehensive, care se completează reciproc, cu grad de aplicabilitate generală, independente de natura crizelor.

Posibilitățile de gestionarea a crizelor ar putea fi cuprinse în cele cinci tipuri de măsuri:

a) Măsuri preventive – cuprind opțiuni generale de acțiune a căror aplicare se decide la

nivel politic înalt, de regulă în stadiile incipiente de evoluţie a unei situaţii de criză.

b) Măsuri de răspuns la criză – cuprind acţiuni predefinite, planificate în detaliu, din timp şi disponibile imediat pentru a fi implementate în vederea îmbunătăţirii gradului de operativitate a Sistemului Naţional Integrat, iniţierii procesului de activare a forţelor şi mijloacelor, a creşterii gradului de protecţie a acestora.

c) Măsuri de contracarare a surprinderii – cuprind acţiuni defensive militare şi civile care trebuie executate cu rapiditate, pentru siguranţa forţelor naţionale şi ale Alianţei, populaţiei şi/sau obiective strategice, atât militare, cât şi civile, în cazul unui atac prin surprindere ori în cazul unuia iminent cu avertizare limitată.

d) Măsuri de contraagresiune – cuprind acţiuni desemnate pentru implementarea planurilor corespunzătoare pentru apărarea teritoriului naţional, în cazul unei agresiuni directe împotriva României, precum şi pentru participarea în cadrul Alianţei Nord-Atlantice la operaţii tip art. 5 din Tratatul de la Washington.

e) Măsuri de instituire a stărilor de alertă – cuprind acţiuni care pot fi adoptate în funcţie de amploarea şi intensitatea unei ameninţări sau crize.

În cadrul activităţii de prevenire şi gestionare a crizelor sunt identificate şi unele limite, astfel:

a) Guvernul disponibilizează cu greutate mijloacele materiale şi financiare pentru gestionarea situaţiilor de criză.

b) Legislaţia este incompletă, iar documentele actuale de reglementare pe această linie insistă în exces pe contravenţiile şi cuantumul amenzilor pentru încălcarea unor norme.

c) Guvernul declară starea de alertă, instituirea stărilor de urgenţă, de asediu, de mobilizare sau de război, cu aprobarea prealabilă a Consiliului Suprem de Apărare a Ţării, relaţia nefiind una bine rodată.

Se simte nevoia creării unui sistem naţional de gestionare a crizei pentru: a analiza datele şi informaţiile referitoare la situaţiile potenţial generatoare de criză şi stabili măsuri pentru prevenirea evoluţiei acestora în crize, a aproba măsurile privind pregătirea demnitarilor, cadrelor de conducere, precum şi a specialiştilor abilitaţi să gestioneze situaţiile de criză; a gestiona stările de criză la nivel naţional; a stabili, conform legii, în funcţie de tipul situaţiilor de criză sistemul/subsistemul, ministerul sau organul de specialitate ala administraţiei publice responsabil cu conducerea acesteia; a stabili strategia de acţiune în situaţii de criză şi a emite decizii pe aplicarea acesteia.

PROPUNERI

- Luând în considerare poziţia geografică a României, ar fi eficient ca ţara noastră să fie preocupată nu numai de crearea condiţiilor favorabile pentru transportul pe teritoriul său a materiilor prime şi hidrocarburilor din zona ponto-caspică, dar şi pentru implicarea activă în economiile fostelor republici unionale.
- România ar trebui să îşi asume rolul şi statutul de lider în crearea unui centru de gestionare a crizelor la Marea Neagră, din care să facă parte specialişti atât din ţările riverane, cât şi din ţări cu tradiţie în acest domeniu şi organizaţii internaţionale.

COLOCVIU STRATEGIC* este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi de marcă din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”
Tehnoredactare computerizată: Cristian BĂHNĂREANU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511. B: 1684/2005

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.49, Fax: 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
web: http://cssas.unap.ro